

SANT SEPULCRE DE PALERA

Catalunya Romànica, resum

Situació



Vista exterior des de llevant, amb la capçalera, triabsidal. J. M. MELCIÓ

L'església del Sant Sepulcre, un dels edificis romànics més interessants de la zona, juntament amb la titular de l'antiga parròquia de Santa Maria, centra un petit veïnat de cases esparses, a la falda meridional del massís de la Mare de Déu del Mont, sobre Lligordà.

Mapa: 257M781. Situació: 31TDG752749.

Hom hi pot anar des de Besalú, agafant la carretera que a la sortida d'aquesta població porta a Beuda. A uns 3 km de Besalú i a mà esquerra hi ha un trencall que porta a un petit serrat, en el qual hi ha una cruïlla de camins, un dels quals, a mà dreta i perfectament senyalitzat, porta a l'antic cenobi. Hom pot fer aquest itinerari en cotxe. (JVV)

Història

Una de les primeres notícies documentals del lloc de Palera apareix l'any 979 en el testament del comte bisbe Miró Bonfill on, entre les deixes que fa a diversos monestirs, llegà "...ad cenobium Sancti Petri et Sancti Primi justa castro bisuld. ecclesias qui sunt infra fines Palera..."; posteriorment, el topònim, escrit aquest cop amb la grafia "Paleriam", és consignat com a afrontació territorial de la parròquia de Sant Vicenç de Besalú, en una butlla del papa Benet VIII datada l'any 1017 i expedida a favor de la canònica de Santa Maria de Besalú.

Tanmateix, és en una carta de donacions atorgada pel comte Bernat II de Besalú l'any 1075 a favor del monestir de Santa Maria de Besalú, on apareix per primera vegada esmentat, com a límit d'un alou cedit a aquest cenobi, l'església del "Sancti Sepulcri". Cal dir, això no obstant, que aquest testimoni sobre la seva existència, com sol ésser freqüent en la documentació medieval, no exclou en absolut la possibilitat que el temple estigués en construcció, ja que una altra notícia històrica menciona que, el 1075, Arnau Gonfred, senyor de Palera, i la seva muller Brunegilda, feren edificar l'actual església del Sant Sepulcre. Cal tenir en compte també la possibilitat que aquesta primera menció al Sant Sepulcre fes referència a un temple anterior i que hagués estat refet o bastit de bell nou pels susdits senyors de Palera.

L'església del Sant Sepulcre fou consagrada l'any 1085 pel bisbe de Girona Berenguer Guifré; segons indica l'acta de consagració, assistiren a la cerimònia els bisbes de Carcassona, Magalona, Barcelona, Elna i Albi, l'arquebisbe de Narbona i l'abat de Santa Maria de la Grassa; també hi eren presents Arnau Gonfred i Brunegilda, la signatura dels quals figura entre les dels prelats. Es concedí a la basílica el privilegi d'immunitat dins l'espai comprès en trenta passos al seu entorn, i, a més, s'atorgà als visitants les mateixes gràcies i privilegis que als qui visitaven el Sant Sepulcre de Jerusalem. Pocs anys després, el 1107, Arnau Gonfred confià l'administració d'aquesta església a l'abat de la Grassa, que hi fundà un petit priorat benedictí i fixà en dotze el nombre de monjos, amb la condició que els priors havien d'ésser nomenats des d'aleshores pels successius abats del monestir de Santa Maria de la Grassa; la possessió del priorat del Sant Sepulcre per part del susdit cenobi occità fou confirmada l'any 1119 en una butlla del papa Gelasi II.

Acta de consagració de l'església del Sant Sepulcre de Palera (1086)

Traducció

"Aquesta és una transcripció feta fidelment a Besalú, al bisbat de Girona, el divendres dia 30 de març de l'any 1450 del naixement del Senyor per decret i autoritat del venerable Antoni Ribot jutge ordinari de la cúria règia de Besalú de l'esmentat bisbat, que hi intervingué com a representant públic, (transcripció) de les indulgències i privilegis continguts en un instrument antiquíssim en pergamí, sencer i en bon estat, no alterat ni cancel·lat ni esmenat en cap de les seves parts sinó lliure de qualsevol alteració o esmena. El contingut d'aquest instrument d'indulgències i privilegis és en la forma que segueix.

L'any 1085 de l'Encarnació del nostre Senyor Jesucrist, 1124 de l'era, el dia tercer de les nones de setembre de l'any setzè de Felip rei dels francs hi hagué una reunió de bisbes a l'església del Sant Sepulcre del nostre Senyor Jesucrist al territori de Besalú, a la parròquia de Santa Maria de Palera per consagrar la basílica, o sigui, la del Sant Sepulcre del Senyor, i alhora s'hi reuniren els governants del país i la resta de fidels de tots els sexes, edats i categories: Dalmau, arquebisbe de la santa seu primada de Narbona, Berenguer, bisbe de Girona, Pere, bisbe de Carcassona, Gotfred, bisbe de Magalona, Bertrand, bisbe de Barcelona i tots els fills de la Santa Mare Església, de qualsevol estat o categoria, joia i herència del regne celestial. Volem que sigui conegut de la vostra fraternitat, estimadíssims germans i fills, que, en aplegar-nos per a la consagració de l'església del Sant Sepulcre del Senyor, hem concedit a l'esmentada església un espai de trenta passes al seu voltant per a immunitat de salvaguarda amb tals atribucions que cap home ni cap dona no gosi violar aquesta immunitat, ni capturar cap home ni cap dona en aquest espai, ni treure'ls-en, ni llevar-los-hi res. A més concendim a l'esmentada església, en nom de Déu omnipotent, de santa Maria verge, de l'apòstol sant Pere i de tots els sants aquesta facultat: que qualsevol que hi vingui a fer oració i faci una ofrena a l'esmentada església de les seves possessions o dels seus béns, després de fer confessió dels pecats i penitència per totes les faltes comeses abans, rebi ací del Senyor les mateixes recompenses que al sepulcre de nostre Senyor a Jerusalem. Prohibim a més a totes les persones d'ambdós sexes que ningú no causi cap dany en res als qui van a la susdita església per fer-hi oració o bé en tornen. Hem dotat l'esmentada església amb aquesta concessió nostra per a honorar aquesta casa i perquè sempre li sigui de profit per millorar. Per tant, si algú ajuda aquesta nostra concessió i confirmació el beneïm en nom de Déu omnipotent i de la benaurada verge Maria i dels sants apòstols Pere i Pau i dels altres apòstols i de l'esmentat Santíssim Sepulcre Gloriós i de tots els fidels de Déu i en el nostre, i desitgem que sigui salvat per sempre. I si algú, Déu nos en guard, amb un atreviment temerari volgués infringir o violar això que d'aquesta hem establert, aquest el considerem aliè a les portes de la santa Església de Déu, el separem de la companyia dels cristians, i en nom de Déu omnipotent i de Santa Maria verge i de tots els sants i dels fidels de Déu l'excomuniquem fins que no hagi satisfet Déu i el Sant Sepulcre amb una penitència digna. A més, que per disposició dels venerables governants l'obligui la força de la llei i el constrenyi l'acusació de sacrilegi que des d'ara endavant aquesta concessió del nostre privilegi romangui estable i irrevocable per sempre.

Jo. B. indigne ministre de l'església de (Crassensis) servidor i legat de la seu catòlica i apostòlica, ho aprovo i confirmo amb l'autoritat apostòlica. Signatura de Dalmau, per la gràcia de Déu arquebisbe de Narbona. Signatura de Gotfred, bisbe de Magalona. Signatura de Bertrand, bisbe de Barcelona. Signatura de Ramon, per la gràcia de Déu bisbe d'Elna. Signatura de Bruniquilda, anomenada Maria. Signatura d'Arnau Gaufred. Jo, Galteri, per la gràcia de Déu bisbe d'Albí, veient que això s'ha fet correctament, ho aprovo i ho signo. Pere, per la gràcia de Déu bisbe de Carcassona. Signatura de Bernat, per la gràcia de Déu bisbe de Girona. Signatura de Pere per la gràcia de Déu bisbe d'Elna.

Berenguer, per la gràcia de Déu bisbe de Girona dono, confirmo i autoritzo l'esmentat espai del cementiri a aquesta susdita església, salvaguardant l'autoritat de l'església mare, o sigui, Santa Maria. Guillem, sots-diaça, que ha escrit aquesta dotació el dia i l'any esmentats.

Jo, Antoni Ribot, jutge ordinari de la cúria de Besalú, interposo la meua autoritat judicial i el meu decret en aquesta transcripció de privilegis i indulgències, presa fidelment de l'original i comprovada.

Signatura de Joan... escrivà públic del castell de... del bisbat de Girona amb l'autoritat del venerable Gispert Malert, senyor de l'esmentat castell, que subscriu aquesta transcripció com a testimoni.

Signatura de Joan de la Plana, habitant de la vila de... del bisbat de Girona, amb l'autoritat del senyor rei d'Aragó, notari públic a totes les seves terres i dominis, que subscriu aquesta transcripció com a testimoni.

Jo, Antoni Serra, notari públic amb l'autoritat del reverend senyor abat del monestir de Sant Pere de Besalú he fet escriure aquesta transcripció presa fidelment del seu original i comprovada verídica i l'he closa."

(Trad.: Joan Bellès i Sallent)

L'era és clarament errònia, i també l'any de Felip. L'era deu ser 1123, que correspon a l'any 1085, llevat que estigui equivocat l'any i fos l'era 1124, ja que les quatre unitats són diferents i és clar que ha de dir vigesima i no undecima com va posar el notari segurament perquè la segona X era despintada. En els anys de Felip hi manca una X, així, ha de dir 27, que pot correspondre a 1085 i 1086.

El comte de Barcelona Ramon Berenguer III tingué present el priorat del Sant Sepulcre en el testament atorgat l'any 1131, ja que segons el text, llegà, “ad Sanctum Sepulchrum domini unum de melioribus mansis in Lagostera”; d'altra banda, consta que també posseïa rendes a les parròquies de Palera, Lligordà, Beuda, Besalú, Llerona, Dosquers, Maià de Montcal, Sant Martí de Ca pellada, Pedrinyà, Segueró, Vilert, Orfes, Serinyà, Tortellà, Tapioles, Toralles, Bolòs, Vall del Bac, Cot, La Vall de Bianya, Terradelles, Sant Llorenç de la Muga, Sadernes, Montellà, Sales, Sant Miquel de la Torre (antigament Sant Miquel de Vellanacorba o Sacorba a la Vall de Bianya), i Carbonils.

El priorat de Palera, que segons s'havia atorgat en l'acta de consagració gaudia d'indulgències similars a les obtingudes a Terra Santa, esdevingué ben aviat un centre viu de devoció i pelegrinatge.

Del segle XIII hi ha notícia per una butlla del papa Gregori IX, datada l'any 1234, que el prior del Sant Sepulcre, juntament amb el de Santa Maria de Besalú i l'abat de Sant Pere, foren designats mitjancers a fi de trobar una solució satisfactòria a les diferències que des de feia temps havien sorgit entre el monestir de Sant Pere de Camprodon i el cenobi llenguadocià de Moissac. Al final d'aquesta centúria, dins les relacions d'esglésies que contribuïen amb el delme al sosteniment de les croades, hi figura, l'any 1280, el “Prioratu de Palian”.

Al llarg dels segles XIV i XV es consignen a través de la documentació diversos establiments efectuats pels priors de Palera en masos i bordes situats en territoris sotmesos a la seva jurisdicció. Així mateix, el “Prioratus sancti Sepulcri de Paleria” apareix citat en els nomenclàtors diocesans del final de la catorzena centúria. D'altra banda, gràcies a una confessió realitzada l'any 1394, hom sap que el priorat de Palera era obligat a prestar alberg a dos cavallers i dos mossos dins el període anual comprès entre Nadal i la Septuagèsima.

Sembla que fou a mitjan segle XVI que el priorat del Sant Sepulcre trencà la subjecció al monestir de la Grassa, i des d'aleshores, els priors, prèvia aprovació de la Santa Seu, foren monjos d'importants cenobis del país, com Banyoles, Besalú i Ripoll. A partir d'aquest moment, la comunitat quedà reduïda a tres monjos, un d'ells sacerdot beneficiat. Tot i que desconexem la data exacta de la seva independència respecte a la comunitat de la Grassa, sabem que ja l'any 1558 era prior de Palera un monjo de Sant Esteve de Banyoles anomenat Miquel Ballaró. La notícia prové del reconeixement que en aquesta data féu Miquel Mestre, veí de la parròquia de Maià, al susdit prior de Palera, que tenia per a ell i el seu priorat el mas i la borda de Mestre.

Al segle XVIII, sota el govern del prior Domènec de Sabater (1749-1772), hom dugué a terme importants reformes a l'església, ja que segons testimoni d'aquest prior, la trobà, “molt marxita, pobre, y que clamava compasion y major decencia”. És molt probable que una de les causes de la decadència del priorat del Sant Sepulcre, com de moltes altres comunitats religioses, fos deguda en gran part als sovintejats conflictes bèl·lics mantinguts entre França i la monarquia hispànica en el transcurs d'aquest segle; cal suposar, així doncs, que el priorat de Palera degué patir particularment les conseqüències devastadores de la Guerra Gran, puix que hi ha notícia que l'any 1795 es confeccionà una relació dels objectes robats de la seva església per les tropes de l'exèrcit francès.

Els tres darrers priors de Palera eren del monestir de Sant Pere de Besalú, al qual havia estat confiat el priorat a partir de l'any 1816. Consta que en aquesta data prengué possessió del càrrec de prior, per un termini de deu anys, Melcior de Rocabrúna i de Taberner, abat de Sant Pere de Besalú, al qual fou imposada la condició que les rendes del priorat havien d'ésser invertides en la reparació dels desperfectes que presentaven el conjunt de les edificacions conventuals.

Les lleis d'exclaustració i desamortització del ministre Mendizábal posaren fi a la comunitat de Palera l'any 1835.

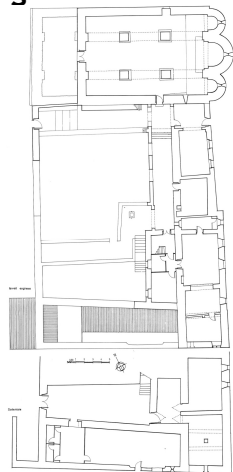
En l'actualitat, del priorat del Sant Sepulcre resta només l'església basilical; malauradament, unes desencertades obres de restauració portades a terme l'any 1962, destruïren una galilea romànica, posterior a la construcció del segle XI, que era emplaçada davant aquesta façana ponentina.

Al segle XVIII, i com a conseqüència d'un increment de la devoció a sant Domènec, al qual era dedicat un altar existent ja al segle XVI, se l'anomenà també Sant Domènec de Palera. La basílica fou declarada monument nacional l'any 1964 i modernament s'hi apleguen els cavallers de l'orde del Sant Sepulcre. El temple depèn en l'actualitat de la parròquia de Sant Pere de Lligordà. (MLIR) Priorologi del monestir del Sant Sepulcre de Palera

Vegeu a continuació el priorologi del monestir del Sant Sepulcre de Palera, extret de Francesc Monsalvatje i Fossas: Noticias históricas, vol. XIV, Olot 1904, pàgs. 204-208.

Ramon	1171-1176
Joan	1266-1289
Bernat Seguí	1343-?
Pere Berenguer	1366-1371
Pere	1379-1395
Pere Plaça	1412-?
Gispert d'Apillaris	1418-1420
Albert	1430-?
Bernat de Lledó	1442-1448
Gaspar Joncar	1452-?
Monjo infermer de la Grassa	1479-?
Francesc Alemany	1501-?
Sebastià Costa	1539-1549
Miquel Ballaró (monjo de Banyoles)	1549-1578
Francesc Ballaró (idem)	1594-1608
Hug de Cardona	1625-1634
Rafael Domènec	1635-1646
Pere Fàbregues (monjo de Sta. Maria d'Arles)	1670-1676
Vicenç Cases (monjo operari de St. Pere de Besalú)	1681-1698
Felícia de Vilaplana (monjo de Ripoll)	1699-1725
Francesc Aguirre (monjo de Ripoll)	1733-1739
Antoni Despujol (monjo de St. Cugat del Vallès)	1741-1748
Domènec de Sabater (monjo de Ripoll)	1749-1772
Magi Moixó (monjo de Ripoll)	1772-1788
Ignasi d'Oriola (monjo de Besalú)	1788-1795
Melcior de Rocabruna i de Taberner (idem)	1816-1826
Josep de Tort (idem)	1830-1832

Església



Planta a escala 1:200 del conjunt monàstic. J. A. ADELL

Del conjunt monàstic del Sepulcre de Palera es conserven vestigis importants que permeten dilucidar la importància de la seva arquitectura, especialment de l'església monàstica, que és la peça cabdal i més coneguda de tot el conjunt. Tot i la importància de l'arquitectura de l'església del monestir del Sepulcre, no es pot oblidar l'evident interès del conjunt conservat de les dependències monacals, que ha estat oblidat per la historiografia que ha tractat aquest monument.

L'església és situada al cantó de tramuntana del conjunt monacal, i s'adapta a un pla basilical pur, de tres naus, capçades a llevant per sengles absis semicirculars, sense transsepte o altres elements que trenquin la simplicitat de la seva concepció.

Els absis s'obren a les naus respectives, a través de simples plecs, que formen la gradació d'amplades, llevat de les naus laterals, on el curt tram presbiteral que defineixen només és visible en l'alçat, sense reflectir-se en la planta de l'església.

Les voltes són cobertes amb voltes de canó, de mig punt a la nau central i de quart de cercle a les laterals, llises, sense arcs torals ni cap altre tipus de reforçament o interrupció de la seva continuïtat. Per aquest motiu, els pilars que suporten els arcs formers de separació entre les naus tenen una forma rectangular.

La volta de la nau central, com també els arcs presbiterals, els formers i la volta de l'absis central, arrenquen d'una senzilla imposta formada per una motllura xamfranada.

La simplicitat i conceptualitat de l'arquitectura de l'església són totals, i la seva nua només és trencada per unes finestres de doble esqueixada, que s'obren al fons de cada absis, una altra finestra, avui cegada, oberta al mur de migjorn, i les quatre finestres, també de doble esqueixada, obertes a la façana de ponent, una a cada nau lateral, i dues, que acompanyen un ull de bou, a la nau central, formant una acurada composició amb la porta principal, a l'eix d'aquesta façana. A la façana de migjorn s'obre una segona porta que comunica amb el clos monàstic, i a tramuntana n'hi ha una tercera, avui paredada, que comunicava amb el cementiri monacal. Totes les portes responen a la mateixa tipologia, amb un senzill arc dovellat extradossat per un segon arc de lloses amples.

La façana de ponent és coronada per un campanar d'espada, de dos ulls, i al seu parament encara són visibles, amb dificultats, els vestigis de l'atri que precedia l'església, i que fou enderrocat en el curs de la mala restauració que sofrí l'edifici l'any 1962.



Vista exterior de l'església amb la façana de ponent. J. VIGUÉ



Interior de l'església, amb la nau central i la capçalera al fons. J. VIGUÉ

Aquest atri, del qual avui només es conserven els vestigis de la seva empremta a la façana de l'església, i la seva planta (en el pedrís que precedeix l'església), era un clos de tres naus, amb la mateixa estructura de voltes que l'església, amb la porta principal a ponent i dues portes més, l'una a migjorn, oberta al clos monacal, i una altra a tramuntana, tal com el pogué dibuixar encara l'any 1913 J. Domènech i Mansana. Aquest atri és clarament posterior a l'obra de l'església, però encara dins l'època romànica, i és raonable de suposar que fos coetani de les principals obres del conjunt monàstic, que, d'altra banda, cal situar poc després de l'obra de l'església.

L'aparell en què és construït tot l'edifici, incloses les voltes, és fet amb carreus de pedra calcària, extrets del mateix lloc de l'obra, (encara al nord-est de l'església es veuen els vestigis de l'excavació de la pedrera), tallats molt acuradament, però sense arribar a ésser veritables carreus o pedra de fil. A més, són disposats en filades molt uniformes, però d'alçades irregulars; cal assenyalar també la presència d'un cert nombre de carreus col·locats de través. Les obertures, com els arcs, són perfectament extradossades, i a les portes i a la finestra de l'absis central, com ja s'ha esmentat, hom pot observar l'existència de notables arcs de lloses d'extradós dels arcs de les obertures, seguint la tradició llombarda, amb un gran perfeccionament en la tècnica del treball de la pedra.

L'església del Sant Sepulcre de Palera és un exemple d'una tipologia arquitectònica extremament simple, no gaire estesa en l'arquitectura catalana del segle XI. Aquest tipus basilical, sense arcs de reforç a les voltes i, per tant, amb pilars de separació entre les naus de planta rectangular, fou utilitzada en algunes esglésies del darrer art pre-romànic (com Sant Nazari de la Clusa), i dels primers moments de la implantació de l'arquitectura llombarda (com Sant Julià de Ramis o la part

més original de Santa Maria de la Tossa de Monbui), però no fou gaire difós en la plenitud de l'arquitectura llombarda, que té una marcada tendència a reforçar les voltes amb arcs torals, i per tant, a formar pilars en creu. Amb tot, alguns exemples com Sant Miquel de Campmajor, Sant Andreu de Castellcir, i, en un ordre diferent, Santa Maria d'Amer, palesen que aquesta tipologia no fou oblidada del tot pels constructors del segle XI. L'església de Sant Esteve del Monestir, prop de Perpinyà, tot i que els seus pilars circulars, anticipa l'ús de les voltes en quart de cercle, tant corrent a l'Empordà del segle XI.

Dins aquest context, l'església de Palera pot ésser considerada com l'exemple de la represa d'aquesta tipologia, fora dels cercles de l'arquitectura llombarda del final del segle XI, i que tingué continuïtat en l'església propera de Sant Feliu de Beuda, per molts aspectes relacionable amb Palera, i en una nova sèrie d'esglésies ja construïdes dins el segle XII, com ara Sant Vicenç de Besalú, o l'església del priorat de Santa Maria de Marcèvol, en les quals hom continuà el tipus basilical sense arcs de reforç a les voltes.

Tanmateix, el Sepulcre de Palera, juntament amb Sant Feliu de Beuda i Santa Maria de Vilabertran, han estat considerades per la historiografia com els exemples paradigmàtics d'una transició entre les formes de l'arquitectura llombarda vers les de l'arquitectura del segle XII, per la nuesa de la seva volumetria i el refinament tecnològic visible als seus paraments, on encara és palès el pes de la tradició constructiva llombarda, de la qual no s'aparta totalment. (JAA)

Conjunt monàstic

El conjunt monàstic se situa al costat de migjorn de l'església i avui només en resta, en diferent estat de conservació, tota l'ala de llevant, l'ala de migjorn i el mur, molt retocat, però in situ, que tancava el clos per ponent, seguint la façana de la desapareguda galilea. Aquest conjunt fou concebut al voltant d'un claustre, que hom no sap si arribà a realitzar-se mai, car l'únic que se'n conserva és l'angle de les galeries de llevant i de tramuntana, amb dues arcades que delimiten una mena d'atri on s'obre la porta de migjorn de l'església. Les arrencades dels murs en direcció a ponent i migjorn des d'aquests arcs indiquen el traçat previst per als porxos d'aquestes galeries. Les dues arcades senzilles, que avui hi ha al porxo de la galeria de llevant, són una construcció moderna. Dels cantons de migjorn i de ponent del claustre, avui no és visible cap vestigi, que, sens dubte, una excavació científica podria posar al descobert.

L'ala de llevant és avui formada per una successió de sales i patis molt refets i retocats per la seva adaptació com a alberg, però en els quals encara són identificables algunes parts originals, les quals permeten de deduir que sota els arrebossats i elements nous, es conserven elements o traçats originals.

Aproximadament a la meitat del llenç de mur que forma la paret del claustre hi ha una porta, original, que obre curiosament de fora endins, i mena a un pati, sense que puguem esbrinar-ne la funció original. La part més ben conservada és l'extrem de migjorn, actual residència dels guardes, que és formada per una sala llarga, coberta amb embigat, reforçat per arcs travessers, i amb zones on s'han conservat uns interessantíssims sostres de plafons de guix, que corresponen a una forma renaixentista dels sostres originals. En aquest moment a la façana de ponent d'aquest sector fou afegit un cos d'edifici, alterant-ne les estructures originals que, o eren inacabades, o ja eren fora d'ús.

La façana de migjorn, sobrealçada com tot l'edifici, presenta una acurada composició de tres finestres, una de doble esqueixada i l'altra biforada, molt rústega, al pis superior, i una de doble esqueixada, centrada en el mur, al soterrani, on també es conserven, modificades, dues sales originals, una d'elles amb un arc diafragma. Aquesta façana continua, a nivell del soterrani, amb un llenç llarg d'una sola planta d'alçada, fins a la façana de ponent, on hi ha una finestra de doble esqueixada de factura diferent a les altres, i que formava part d'una llarga sala, actualment sense sostre, i amb una porta original, dovellada, a la seva façana de tramuntana. La porta s'obria a un pati que quedava entre les sales de l'ala de migjorn del claustre i el claustre pròpiament, situat més a migjorn. A aquest pati s'obrien les portes que avui es conserven dins el soterrani.

L'aparell d'aquesta part més meridional del conjunt, com també el de les parts conservades del claustre, i de la meitat septentrional de l'ala de llevant, és molt semblant al de l'església, i podem situar la seva construcció en un moment coetani o immediatament posterior al de l'església. En canvi, l'aparell de la façana de migjorn de l'ala de llevant, i una part de la seva façana de llevant, presenta algunes diferències, especialment en el traçat de les finestres. Aquest fet, relativament poc rellevant, juntament amb la clara juxtaposició d'aquest sector sobre l'edifici situat cap a

ponent, permeten de suposar un procés constructiu diferent, però no gaire llunyà en el temps, que completa l'estructura inicial, probablement limitada al claustre i a un edifici aïllat a migjorn, que, amb la reforma, restà integrat dins el conjunt.

La manca d'exploració arqueològica fa que no es puguin resoldre els interrogants que plantegen les estructures conservades del clos monàstic, i que configuren un conjunt de gran interès per la seva complexa tipologia de dos patis, si és que arribaren a coexistir. És probable que el conjunt fos concebut com un projecte molt ambiciós, que no pogué ésser realitzat plenament, i que deixà un complex monacal, del començament del segle XII ple d'interrogants d'un gran interès. (JAA)

Capitells



Un dels capitells que ens han pervingut, molt malmès, probablement del claustre. F. TUR

Un dels capitells que ens han pervingut, molt malmès, probablement del claustre. F. TUR

De l'església del Sant Sepulcre de Palera provenen dos capitells de difícil datació a causa del seu mal estat de conservació.

El primer capitell és un bloc de pedra de grans dimensions del que no és possible donar cap informació concreta, ja que és totalment erosionat. Hom no pot discernir-hi cap forma llevat d'unes entrades a la pedra que en modifiquen el volum. Aquestes entrades són situades en el que semblen ésser els angles del capitell. Tenen forma de V, i els angles són arrodonits.

L'altre capitell és més petit i conserva encara alguna línia que insinua amb prou feines la seva iconografia. Als angles inferiors hi ha uns cossos sobresortints en el quals s'adossen unes formes alades. A la part superior i central sembla endevinar-se un rostre que sobresurt d'entre una forma tallada en V, que podria ésser la base d'unes fulles d'angle. En conjunt, hom pot entreveure una iconografia figurada de formes animals, vegetals i testes que apareix disseminada per nombroses esglésies catalanes que recullen, entre d'altres, la tradició rossellonesa de l'escultura arquitectònica.

La construcció del Sant Sepulcre de Palera data del segle XI; el priorat fou fundat el 1075 i deu anys més tard, el 1085, fou consagrat el temple pel bisbe Guifré de Girona. No hi ha notícies de treballs al temple en dades posteriors. En bona lògica, doncs, és dins aquest moment que cal situar l'execució dels capitells estudiats.

Les mateixes figures dels capitells suara descrits les va veure F. Monsalvatje l'any 1892 (pàg. 40); "...unido al S.O. de la iglesia, y formando un cuadrado, habia un claustro, el cual se halla hoy completamente arruinado; y entre los montones de piedras vimos un capitel, borroso ya, historiado con aves y figuras humanas, zócalos y fustes de sus columnas..."(*). Cèsar August Torras també féu referència a aquests capitells i a l'estat del claustre del Sant Sepulcre: "...En el lloc que ocupava el claustre, ple de pilots de runa, s'hi troba encara algun esmicolat capitell i restes de columnes"(*). (NPP)

Lipsanoteques

Lipsanoteca 1



Lipsanoteca 1 procedent d'aquesta església i actualment conservada al Museu d'Art de Girona sense exposar ni catalogar. Abans era al Museu Diocesà de Girona, on era catalogada amb el núm. 73. F. TUR

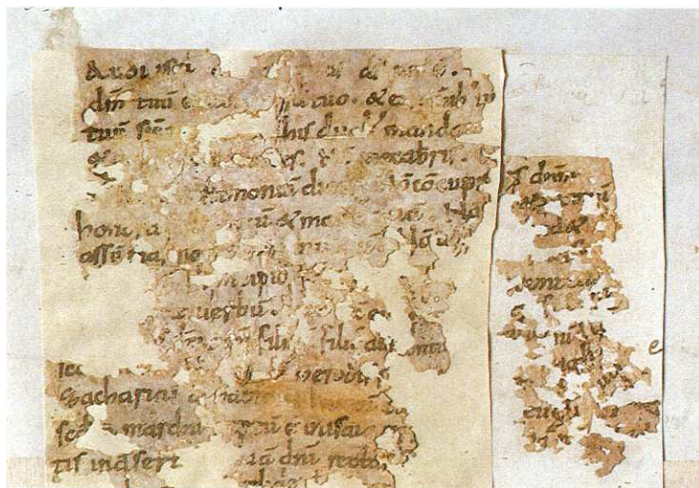
Procedent de l'església del Sant Sepulcre de Palera es conserva al Museu d'Art de Girona una lipsanoteca (núm. 1), que no és ni inventariada ni exposada. Ingressà al museu el 7 d'abril de 1979, data de la seva constitució, i formava part del conjunt de peces del Museu Diocesà de Girona, on era catalogada amb el núm. 73.

La lipsanoteca, que fa 14,5 cm de llarg, 9 cm d'ample i 8 cm d'alt, és una capsula prismàtica de fusta, molt rudimentària de factura, gairebé sense treballar i amb l'únic interès de servir de contenidor de les relíquies i el pergami corresponent, destinats al reconditori de l'altar.

Aquest exemplar consta de dos elements, el recipient i la tapa. El recipient ha estat fet amb un sol tros de fusta (ja un xic malmesa i profundament clivellada, a causa del pas dels anys), de forma quadrangular, ben tallat però no gaire polit, d'aspecte massís i pesant. Les seves parts, molt sòbries i llises i sense ornamentació de cap mena, ni gravada ni pictòrica, són molt gruixudes, ja que a la part superior la cavitat destinada a les relíquies ha estat feta a base d'un rebuidat rectangular, bastant petit per comparació a les mides generals de la peça. Aquesta cavitat és també llisa i té les parets amb un caient vertical; a la part superior forma un graó en angle recte, que eixampla l'embocadura i serveix per a encaixar-hi la tapa, la qual és una petita placa llisa de fusta que hi va fixada a pressió, sense que sigui corredissa.

Per la seva forma, aquesta lipsanoteca s'assembla molt als altres exemplars que procedeixen també de Palera. Es tracta de peces molt senzilles que no tenen altre valor que el de la seva antiguitat. En aquest sentit és evident l'interès funcional que hom tingué al moment de confeccionar aquest objecte.

Pergami que aparegué a l'interior de la lipsanoteca núm. 1, procedent de l'església. Actualment és conservat, com la seva lipsanoteca, al Museu d'Art de Girona. J. VIGUÉ



La peça segueix un model que esdevingué força freqüent a l'època, tot i que sovint apareix amb algunes variants. Així, al mateix Museu d'Art de Girona hi ha alguns exemplars molt sem-blants: la lipsanoteca de Sant Joan de Salelles, al Baix Empordà, catalogada amb el núm. 117 del Museu Diocesà de Girona, bé que de mides força més petites; la de Sant Genís de Monells, a la Garrotxa, catalogada amb el núm. 121 del Museu Diocesà de Girona, de mides més petites i de tapa corredissa, o la núm. 2 de Sant Andreu de Bestracà, a la Garrotxa, catalogada amb el núm. 134 del Museu Diocesà de Girona, amb la tapa encaixada, de mides més petites i de pedra.

Aquest exemplar, força ben conservat a desgrat del deteriorament que presenta la fusta, és un treball d'artesanía popular, la datació del qual cal situar vers el final del segle XI.

A l'interior d'aquesta lipsanoteca aparegué el pergami original que fou dipositat al moment de col·locar la lipsanoteca dintre el reconditori de l'altar. L'estat tan lamentable del pergami, una part del qual és també al Museu d'Art de Girona, i la important mutilació que presenta, impossibiliten de poder-ne donar la transcripció i la consegüent traducció del text. (JVV)

Lipsanoteca 2



Lipsanoteca 2 procedent d'aquesta església i actualment conservada al Museu d'Art de Girona sense exposar ni catalogar. Abans era al Museu Diocesà de Girona, on era catalogada amb el núm. 75. F. TUR

El Museu d'Art de Girona conserva, des del 7 d'abril de 1979, data de la seva constitució, una altra lipsanoteca (núm. 2), procedent de l'església del Sant Sepulcre de Palera. Aquesta lipsanoteca entrà al fons del nou museu juntament amb el conjunt de peces que formaven el fons del Museu Diocesà de Girona, que la tenia catalogada amb el núm. 75, igual que l'anterior. El Museu d'Art actualment no la té ni inventariada ni exposada.

Aquesta lipsanoteca, que fa 14 cm de llarg, 10 cm d'alt i 8,5 cm de fons i té una forma molt semblant a l'anterior, consta de dos elements, el recipient i la tapa. El recipient és una capsula

prismàtica quadrangular, que ha estat feta en un sol tros de fusta massissa, amb les parets llises i polides, sense cap element o detall ornamental, ni gravat ni pintat. El seu aspecte és feixuc. A desgrat de les proporcions generals de la capsa, el receptacle curiosament és bastant petit. Aquest és situat a la part superior de la capsa i consisteix en una cavitat també rectangular, buidada al gruix de la fusta, amb les parets llises, lleugerament polides, que cauen verticalment. Per tal de facilitar l'encaix de la tapa, que consisteix en una petita placa llisa de fusta, tallada a mida i apta per a anarhi encastrada, a l'indret de l'obertura d'aquest receptacle el forat s'eixampla i forma un graó que ressegueix tot el perímetre. Les parets laterals que forma la caixa són sensiblement més gruixudes que no pas les altres dues.



Pergamí que aparegué a l'interior de la lipsanoteca núm. 2, procedent de l'església. Actualment és conservat, com la seva lipsanoteca, al Museu d'Art de Girona. J. VIGUÉ

No hi ha dubte que es tracta d'un objecte funcional, una peça del mobiliari litúrgic destinada a contenir relíquies i el pergamí. Per aquest motiu hom no cregué necessari decorar una peça que al cap i a la fi havia d'anar amagada a l'interior del reconditori de l'altar, fora de la vista dels fidels.

Això fa que l'únic mèrit d'aquesta peça és el d'ésser testimoni d'una època en la qual l'església, potser mancada de recursos econòmics, no volia fer dispendis en un objecte amb una destinació com el nostre. Tenint en compte les seves mides, aquesta lipsanoteca possiblement anava amagada dintre el suport de l'altar, un pany massís fet amb pedres i argamassa.

Pel que fa a la forma d'aquesta lipsanoteca, la qual, a desgrat del mal que li han fet la humitat i el corcs, es troba en força bon estat, es pot dir que, en línies generals, s'adscriu a un grup molt nombrós de peces que, amb algunes variants de mides i lleugeres modificacions (a vegades la tapa és corredissa, o bé porten impreses inscripcions gravades o incises, o són de pedra, etc.), apareixen escampades arreu de la geografia romànica catalana. Són uns objectes simples i rústecs, fruit de l'artesanía popular. El mateix Museu d'Art de Girona conserva diversos exemplars paral·lels.

Les característiques que exhibeix aquesta lipsanoteca i els paral·lels que li podem cercar (altres lipsanoteques de Palera, lipsanoteca 2 de Bestracà, Sant Genís de Monells, Sant Joan de Salelles, etc.) porten a datar-la al final del segle XI.

A l'interior d'aquesta lipsanoteca aparegué un pergamí que fou dipositat originàriament i que acompanyava les relíquies. Aquest pergamí es troba tan malmès i mutilat (en manca la meitat), que se'n fa impossible la lectura. Per això, només en podem donar la fotografia. (JVV)

Lipsanoteca 3



Lipsanoteca 3 procedent d'aquesta església i actualment conservada al Museu d'Art de Girona sense exposar ni catalogar. Abans era al Museu Diocesà de Girona, on era catalogada amb el núm. 77. F. TUR

Des del 7 d'abril de 1979, data de la seva constitució, el Museu d'Art de Girona conserva, bé que sense inventariar ni exposar, una lipsanoteca (núm. 3) que procedeix de l'església del Sant Sepulcre de Palera. Aquesta lipsanoteca, que fa 12 cm de llarg, 9,8 cm d'ample i 8,5 cm d'alt, entrà per a formar el fons del nou museu juntament amb tot el conjunt de peces que constituïen el Museu Diocesà de Girona, on era catalogada amb el núm. 77.

Aquesta lipsanoteca és un exemplar rústic, molt simple i elemental, obra d'un artesà sense cap altra pretensió que la de fer un objecte funcional, del qual restava exclosa qualsevol mena de decoració. En un moment de gran activitat constructora i d'una acusada manca de recursos econòmics, no ha de fer estrany que objectes tan pobres com aquest abundessin fins a tal punt que

n'hi ha exemplars força semblants a tota la geografia romànica catalana. En ells no cal cercar altre valor que el de la seva antiguitat.

Aquesta peça encara conté fragments d'ossos i de pedra blanca, embolicats amb una tela groga de ratlles vermelles. A desgrat del pas dels anys, que ha fet clivellar la fusta i l'ha malmesa una mica, és força ben conservada.

Consta de dos elements, el recipient i la tapa. El recipient ha estat fet amb un tros de fusta de roure massissa, tallada de forma prismàtica i quadrangular, amb les parets llises i polides. A la part superior hi ha la cavitat destinada a les relíquies i el pergamí. Aquesta té una superfície gairebé quadrada i, igual que a les altres lipsanoteques procedents de Palera, també és bastant petita en comparació de les proporcions que té la capsa. Aquesta forma de la cavitat dóna lloc a unes parets laterals bastant gruixudes, comparades amb les altres. Vers la part superior, aquesta cavitat s'eixampla les mides de la seva boca mitjançant un graó, que fa més grossa l'obertura en aquest indret, de manera que així l'encaix de la tapa amb la cavitat es fa molt més fàcil.

La tapa consisteix en una petita làmina de fusta, llisa i prima, tallada amb unes mides que la fan perfectament adaptable a l'embocadura de la cavitat.

A desgrat de les mides que té, tant aquesta lipsanoteca com les altres provinents de Palera, no és pas probable que estiguessin exposades a la vista dels fidels, ni tampoc dipositades dintre el reconditori d'una ara d'altar. Cal pensar més aviat que eren amagades dintre el suport de l'altar, fet probablement amb pedra i argamassa, i no pas amb un sol bloc monolític, com molts d'altres tenants.

En parlar de les anteriors lipsanoteques, ja s'ha indicat que el Museu d'Art de Girona té alguns exemplars que, bé que amb variants de mides, de formes i fins de materials, s'hi poden relacionar. A aquests podem afegir les lipsanoteques núms. 5, 8 i 9 de la Seu d'Urgell, conservades al Museu Diocesà d'Urgell. Com totes les esmentades cal també datar la nostra al segle XI, probablement de vers el final. (JVV)

Lipsanoteca 4



Lipsanoteca 4 procedent d'aquesta església i actualment conservada al Museu d'Art de Girona sense exposar ni catalogar. Abans era al Museu Diocesà de Girona, on era catalogada amb el núm. 76. F. TUR

Procedeix de l'església del Sant Sepulcre de Palera una lipsanoteca (núm. 4), que actualment es conserva al Museu d'Art de Girona, sense inventariar ni exposar, on ingressà el 7 d'abril de 1979. Formava part del conjunt de peces que aportà el Museu Diocesà de Girona, que la tenia catalogada amb el núm. 76, per a la formació del fons del nou museu.

Aquesta lipsanoteca fa 14,4 cm de llarg, 10,2 cm d'ample i 8,4 cm d'alt. És força ben conservada. La peça és un exemplar molt similar a les altres lipsanoteques procedents de Palera, que també es guarden al Museu d'Art de Girona. Com elles, consta de dos elements, el recipient i la tapa.

El recipient ha estat fet amb un únic tros de fusta de roure, que hom ha tallat donant-li una forma prismàtica quadrangular, amb les parets llises i polides, mancades de tota mena d'ornamentació. Aquest objecte té un aspecte pesant, bo i més quan la cavitat destinada a les relíquies és bastant petita en comparació de les proporcions que té el recipient. Aquesta cavitat és situada a la part superior i ha estat feta buidant el gruix de la fusta i fent-hi un forat de planta rectangular amb les parets llises i que cauen verticalment. A la part superior de la cavitat, a l'indret de la boca, l'obertura s'eixampla i dóna lloc a un graó que ressegueix tot el perímetre, apte per a poder-hi encaixar la tapa.

La tapa és una petita làmina de fusta, llisa i tallada adequadament a fi de poder-se adaptar a l'obertura de la cavitat del recipient.



Pergamí que aparegué a l'interior de la lipsanoteca núm. 4, procedent de l'església. Actualment és conservat, com la seva lipsanoteca, al Museu d'Art de Girona. J. VIGUÉ

Ja hem indicat que la lipsanoteca no té cap ornamentació. Es tracta d'un objecte molt senzill i auster, obra d'un artesà popular, mancat de cap valor artístic, i que no té altre mèrit que el de la seva antiguitat. En una època en què unes condicions econòmiques precàries es combinaven amb una gran activitat constructora, hom no solia fer dispendis en uns objectes que havien d'anar fora de la vista dels fidels. Per això hom feia moltes vegades unes lipsanoteques com aquesta, molt simples, amb un estalvi total d'altres elements que no fossin els imprescindibles per a la funció a la qual eren destinats: servir de contenidor de les relíquies i el pergamí que havien d'anar col·locats dintre del reconditori de l'altar. Això donà lloc a una gran quantitat de peces, que amb diverses variants i formes, però sempre amb unes mateixes característiques bàsiques, servien a la perfecció aquest interès. El mateix Museu d'Art de Girona, a més de les altres lipsanoteques procedents de Palera, molt semblants a aquesta, conserva d'altres exemplars afins. Cal recordar que també el Museu Diocesà d'Urgell i el Museu Episcopal de Vic serveixen exemplars que contribueixen a il·lustrar aquesta realitat i donen fe d'una manera de fer que esdevingué corrent a la geografia romànica catalana en un moment que cal situar entre la segona meitat del segle XI i la primera del XII.

A l'interior d'aquesta lipsanoteca fou trobat el pergamí que hi havia estat col·locat originàriament. La mala conservació d'aquest pergamí i les importants mutilacions que presenta en fan impossible la transcripció i la traducció completa, bé que sí que permeten de llegir algunes paraules.

Lipsanoteca 5



Lipsanoteca 5 procedent d'aquesta església i actualment conservada al Museu d'Art de Girona, sense exposar ni catalogar. Abans era al Museu Diocesà de Girona, on era catalogada amb el núm. 74. F. TUR

Procedent de l'església del Sant Sepulcre de Palera, el Museu Diocesà de Girona conserva, catalogada amb el núm. 74, una lipsanoteca (núm. 5). Fa 11,3 cm de llarg, 10,5 cm d'ample i 7,5 cm d'alt i es troba força ben conservada. El dia 7 d'abril de 1979, amb motiu de la constitució del Museu d'Art de Girona, passà a formar part del fons d'aquest museu, on és actualment, bé que sense inventariar ni exposar.

Consta de dos elements bàsics, el recipient i la tapa. El recipient és una peça feta amb un únic tros de fusta de roure. Té una forma prismàtica i quadrangular, amb les parets tallades rectes i llises, a penes treballades, ja que no han estat ornamentades amb cap tipus de decoració. La peça té així un aspecte feixuc i pesant, gens bonic. Es tracta més aviat d'un objecte molt elemental i rústic, obra d'un artesà popular. A la part superior del recipient ha estat buidada la cavitat, poc ajustada de mides a les del recipient, que també té una forma quadrangular, amb les parets llises i verticals i amb un graó que obre l'obertura a l'indret de la boca i serveix perquè la tapa hi pugui ésser encaixada amb més facilitat.

La tapa, no corredissa, consisteix en una planxa de fusta llisa i rectangular, de poc gruix, tallada en una mida i forma que pot adaptar-se perfectament a l'obertura de la cavitat on va encaixada.

L'anàlisi d'aquesta peça no pot pas ésser diferent de la de les altres lipsanoteques procedents de Palera que també són al Museu d'Art de Girona. És una peça sense cap altre valor que el de la seva antiguitat, fet amb l'única intenció de contenir les relíquies i el pergamí que havien d'anar a l'interior del reconditori de l'altar. En aquest cas, igual que a les altres lipsanoteques de Palera, cal pensar que la lipsanoteca descrita devia anar col·locada a l'interior del suport de l'ara de l'altar, probablement un peu en forma de mur, fet amb pedres i argamassa. Les mides de la lipsanoteca n'exclouen la col·locació a l'ara, el gruix de la qual no podia admetre un objecte d'aquestes mides, i també el tenant, les proporcions del qual haurien hagut d'ésser desmesurades. Originàriament, després de posar les relíquies dintre la cavitat de la lipsanoteca, hom solia dipositar-hi també un petit pergamí amb inscripcions al·lusives a la consagració de l'església o de l'altar. Col·locada la tapa, aquesta era segellada amb cera o bé amb lacre per tal d'assegurar que el contingut de la lipsanoteca no fos profanat.

A desgrat de les seves mides, cal incloure aquesta lipsanoteca dintre un nombrós grup de peces senzilles i funcionals, de treball rudimentari i d'aspecte rústic, de característiques bàsiques molt semblants, bé que amb algunes variants (mides, proporcions i material diferent; en algunes la tapa és encaixada, en altres és corredissa, etc.), i que, sobretot entre la segona meitat del segle XI i la primera meitat del XII, envairen tota la geografia romànica catalana. (JVV)

No és romànic però ajuda a viure:

Si voleu visitar l'església del Sant Sepulcre, podeu fer-ho perquè és oberta, ja que on hi haurien les estances monacals hi ha un restaurant, que restaura i dona ganes de tornar-hi

RESTAURANT EL CLAUSTRE DE PALERA

+34 872 00 01 00

